

До спеціалізованої вченої ради ДФ 20.052.021

*Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Міністерства освіти і науки України*

ВІДГУК

офіційного опонента Миколок Оксани Анатоліївни

на дисертаційну роботу Хатема Гандіра

«Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням
потенціалу впливу на людські ресурси»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
073 – Менеджмент

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

У сучасному світі відбуваються зміни у підходах до формування енергетичної політики держав, які полягають у переході від традиційних джерел енергії до нової конкурентної моделі розвитку енергетичного сектору, а саме відновлюваних джерел енергії. Країни із розвинутою економікою віддають перевагу підвищенню енергоефективності, запобіганню змін клімату та запровадженню заходів із впровадження інноваційних розробок у галузі відновлюваної енергетики. Це ставить перед країнами нові економічні завдання та відкриває нові можливості для майбутнього розвитку у співпраці з іншими світовими економіками. Бар'єром на шляху до структурних змін якісного енергозабезпечення та енергоефективності виступає недостатня обізнаність громадян країни, органів влади та бізнес-середовища із перевагами та перспективами впровадження відновлюваної енергетики.

Свідченням актуальності теми дисертаційної роботи Хатема Гандіра є те, що вона виконувалась відповідно до комплексного плану науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу у межах держбюджетних тем «Публічне врядування в Україні в умовах

європейської інтеграції» (ДР № 0118U005403) та «Адаптація управлінських підходів до вирішення проблем галузевого і регіонального розвитку» (ДР № 0117U003830).

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Виконане дослідження свідчить про глибоку обізнаність автора з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері ефективного енергоспоживання, економічного розвитку, економічних відносин, аналізу та моделювання соціально-відповідальної взаємодії головних учасників процесу енергетичного переходу. Х. Гандіром чітко визначено предмет та об'єкт дисертаційної роботи, сформульовано мету та завдання дослідження. Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується використанням інформаційної бази дослідження, а саме: нормативно-правовими актами, Планами і Програмами Уряду АНДР щодо трансформування і розвитку національної енергосистеми, результатами проведених соціологічних досліджень та анкетних опитувань людських ресурсів різних категорій, матеріалами періодичних видань, інтернет-ресурсів, релевантними темі дослідження публікаціями науковців різних країн. При цьому список використаних джерел в дисертаційній роботі охоплює 321 найменування.

Доцільно відзначити, що завдання дослідження, положення наукової новизни, висновки дисертаційної роботи є логічно побудованими та взаємопов'язаними. Висновки за розділами та загальні висновки становлять єдине ціле, а результати дослідження використані у Арабо-Африканському центрі інвестицій та розвитку (CAAID), зокрема, рекомендації щодо залучення системи засобів масової інформації в якості елемента управління змінами у ментальності та поведінці людських ресурсів та підходи до змін у енергозабезпеченні та енергоспоживанні, які приведуть до зменшення попиту на енергоресурси; Громадській організації «Бюро розвитку інновацій та технологій» (довідка №01/24 від 20.05.2021р.), а саме, запропоновано підхід,

який дозволяє підвищити ефективність розробки і реалізації проєктів, пов'язаних з популяризацією використання альтернативних джерел енергії, здійснювати пошук взаємовигідних рішень з поетапної реалізації плану змін в енергоспоживанні та енергозабезпеченні; щоденній арабській газеті «DzNews», де застосовані удосконалені дисертантом моделі та підходи до участі мас-медіа у процесі енергетичного переходу.

З наукових праць, виданих у співавторстві, використано тільки ті результати, які отримано автором особисто.

Дисертаційна робота Хатема Гандіра виконана на належному теоретичному та методичному рівнях та є завершеним науковим дослідженням. Основні наукові положення, висновки та результати дисертації є достовірними та обґрунтованими, про що свідчить використання сучасних методів дослідження, зокрема: аналізу та синтезу, історичності та логічності, індукції та дедукції – для обґрунтування необхідності радикальних змін в енергозабезпеченні національного господарства на основі використання відновлюваних джерел енергії; системно-структурного аналізу для уточнення та впорядкування понятійного апарату управління розвитком ментальності і зміни поведінки людських ресурсів; порівнянь, експертної оцінки та анкетування для діагностування рівня поінформованості і усвідомленості людських ресурсів головних учасників процесу енергетичного переходу щодо необхідності, доцільності і очікуваних економічних, соціальних та екологічних результатів; узагальнення, для встановлення проблем управління змінами ментальності і поведінки людських ресурсів учасників енергетичного переходу і всього населення країни з переорієнтацією на сучасні критерії сталого розвитку в сфері генерування і споживання національною економікою Алжиру електричної енергії; комплексності для обґрунтування характеристик взаємовідносин і взаємодії органів влади, бізнесу і споживачів; структурно-функціонального підходу для визначення і відбору функцій управління та виділення функціональних завдань управління змінами в поінформованості, ментальності і поведінці людських ресурсів країни під час реалізації енергетичного переходу; графоаналітичного моделювання для побудови моделі

взаємовідносин і взаємодії в процесі спільного пошуку парето-ефективної точки влади, бізнесу і споживачів.

Представлені наукові результати та наукова новизна відображені у наукових публікаціях та отримані автором особисто.

Отримані Хатемом Гандіром наукові результати належним чином обґрунтовані, що підтверджується аналітичним опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням на практиці. З точки зору мети дослідження і вирішених у процесі її досягнення завдань, назва дисертаційної роботи «Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу впливу на людські ресурси» повністю відповідає її змісту.

3. Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 321 найменування, з яких 304 іншомовних, та 11-ти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 301 сторінку, в тому числі 208 сторінок основного тексту та додатків, викладених на 92 сторінках. Робота містить 28 рисунків та 8 таблиць.

У першому розділі «Енергозабезпечення та реалізація енергетичного переходу в Алжирі» проведено теоретичне узагальнення концептуальних підходів до переходу від масштабного використання традиційного комплексу джерел забезпечення енергією діяльності людської цивілізації; визначено, що для задоволення своїх енергетичних потреб кожна країна використовує доступні їй види енергії в різних пропорціях з поступовим наданням переваги відновлюваним і чистим джерелам, які відповідають загальносвітовій тенденції і критеріям сталого розвитку, виокремлено особливості Національної Програми з поновлюваних джерел енергії і енергоефективності Алжиру.

У другому розділі дисертаційної роботи «Моделі та технології управління змінами в енергозабезпеченні», визначено специфіку управління енергетичним переходом з використанням мас-медіа як визначального елемента змін в ментальності і поведінці людських ресурсів країни, доведено доцільність і

детерміновано умови використання національної системи мас-медіа для удосконалення процесів управління змінами в сталому розвитку соціально-економічних систем з отриманням позитивних економічних, соціальних і екологічних ефектів.

У третьому розділі «Удосконалення управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру за участі мас-медіа» ідентифіковано і детерміновано цілі та завдання системи національних мас-медіа та їх людських ресурсів (журналістів) як впливового фактору процесу підготовки і реалізації необхідних змін в ресурсоощадному функціонуванні національної економіки на основі змін в поведінці учасників тріади держава-бізнес-споживачі; сформовано рекомендації щодо подальшого удосконалення управління змінами в процесі енергетичного переходу національного господарства Алжиру до нових умов функціонування з аналізом очікуваних соціально-економічних результатів реалізації Програми відновлювальної енергії і енергоефективності Алжиру 2011-2030 рр.

4. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації.

Дисертаційна робота Х. Гандіра містить низку положень, висновків, рекомендацій та результатів, яким притаманна наукова новизна та практична значущість. Представлені в дисертаційній роботі результати мають високий рівень теоретико-методичної обґрунтованості. Серед результатів здійсненого дослідження заслуговує на увагу

Удосконалений процес трансформації людиною первинних енергетичних ресурсів в рівень економічного, соціального і екологічного добробуту суспільства, який базується на використанні потенціалу живої та неживої природи і, на відміну від існуючих, інтерпретує процес перетворення як наслідок управління належним використанням інтелекту та інтелектуальних продуктів; модель потрійної спіралі Іцковіца-Леденсдорфа для інтерпретації взаємодії влади, бізнесу і споживачів в процесі пошуку парето-оптимальної точки використання ресурсів суспільства, яка, на відміну від існуючої, передбачає наявність джерел впливу на формування ментальності і поведінки

людських ресурсів у процесах енергозабезпечення та енергоспоживання; моделі Д. Лурбаха і Д. Куметата, які, на відміну від відомих, передбачають використання множини мас-медіа в якості комунікаційної платформи взаємодії влади, бізнесу і споживачів для забезпечення реалізації плану енергетичного переходу.

Автором розвинуто концепцію досягнення нової точки парето-ефективності ринку в процесі змін умов його функціонування шляхом організації такої взаємодії учасників, в якій їх ринкова поведінка визначається необхідними змінами їх ментальності внаслідок забезпечення єдиною, достовірною і відритою для всіх інформацією, навчання і розвитку під впливами множини суб'єктів системи мас-медіа. Автором обґрунтовано концепцію управління техніко-технологічними змінами в соціально-економічних системах, що враховує етап обов'язкових змін в ментальності людських ресурсів під впливом множини суб'єктів системи мас-медіа, включених в якості додаткового елемента системи управління в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти».

Таким чином, теоретико-методичні положення дисертаційної роботи Х. Гандіра розвивають теоретичне розуміння сутності управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу та можливостей впливу на людські ресурси.

5. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження.

Для економічної науки теоретичне значення мають такі елементи наукової новизни:

- концепція досягнення нової точки парето-ефективності ринку в процесі змін умов його функціонування;
- концепція управління техніко-технологічними змінами в соціально-економічних системах, включених в якості додаткового елемента системи управління в режимі «об'єкт – суб'єкт – об'єкти».

Практичну значущість мають наукові результати дисертаційної роботи, які можуть бути, використані шляхом впровадження Урядом АНДР системи

національних мас-медіа в якості важливого елемента системи управління змінами в процесі енергетичного переходу національної економіки до нової енергетичної політики нарощування використання відновлюваних джерел енергії і забезпечення енергоефективності в її споживанні.

Одержані в дисертації наукові результати, використано у діяльності Арабо-Африканського центру інвестицій та розвитку (CAAID), зокрема, рекомендації щодо залучення системи засобів масової інформації в якості елемента управління змінами у ментальності та поведінці людських ресурсів та підходи до змін у енергозабезпеченні та енергоспоживанні, які приведуть до зменшення попиту на енергоресурси; Громадської організації «Бюро розвитку інновацій та технологій» (довідка №01/24 від 20.05.2021р.), а саме, запропоновано підхід, який дозволяє підвищити ефективність розробки і реалізації проектів, пов'язаних з популяризацією використання альтернативних джерел енергії, здійснювати пошук взаємовигідних рішень з поетапної реалізації плану змін в енергоспоживанні та енергозабезпеченні; щоденної арабської газети «DzNews», де застосовані удосконалені дисертантом моделі та підходи до участі мас-медіа у процесі енергетичного переходу.

Все вищезначене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційна робота має наукове і прикладне значення.

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи й опублікованими працями дисертанта дозволяє стверджувати, що ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у його публікаціях. За темою дисертації автором опубліковано 9 наукових праць, з яких 1 – стаття у періодичних виданнях інших держав, 2 – у фахових виданнях, які входять до науково-метричних баз, 5 тез доповідей в збірниках матеріалів міжнародних і вітчизняних конференцій та 1 участь у круглому столі.

Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистого внеску здобувача. В опублікованих працях достатньою мірою відображено сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Основні положення і наукові результати, що представлені у дисертаційній роботі Х. Гандіра доповідалися й отримали позитивну оцінку на 5 Міжнародних науково-практичних конференціях, що дозволяє вважати апробацію результатів дисертаційної роботи достатньою. Повнота викладення результатів дисертаційної роботи, обсяг і кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

7. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності.

Дисертаційна робота виконана державною українською мовою, якою автор володіє на достатньому рівні. Стиль написання дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також характеризується послідовністю, логічністю, обґрунтованістю. Структура дисертації повністю узгоджується з її назвою, метою, і завданнями дослідження. Результати дисертаційної роботи відповідають спеціальності 073 – Менеджмент.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи в цілому достатній рівень наукових здобутків дисертанта, обґрунтованість переважної більшості результатів дослідження, слід вказати на певні недоліки і дискусійні моменти:

1. В п.1.1 дисертації (рис. 1.4) дисертант ілюструє процес використання людьми природних ресурсів. Враховуючи тематику дослідження, на нашу думку, слід було зазначити роль комунікаційних зв'язків під час взаємодії учасників процесу.

2. В п. 2.2 (с. 98) дисертації, автор наводить просторову модель пошуку парето-оптимальної точки у взаємовідносинах трьох груп стейкхолдерів національної економіки. Вважаємо, що потребують додаткового обґрунтування можливості використання саме такої моделі та виокремлення альтернативних варіантів перерозподілу вигід від процесів змін між усіма трьома сторонами.

3. Обґрунтовуючи засоби та технології впливу на людські ресурси для підвищення ефективності управління змінами в енергозабезпеченні країни, в п.2.3. (с.114), дисертант наводить 4-фазну модель життєвого циклу управління змінами. Проте автор залишив поза увагою результати, які були отримані внаслідок використання такої моделі.

4. У п. 3.2 автор посилається на запропоновану ним блок-схему механізму формування стратегічних комунікацій між учасниками процесу змін в енергосекторі національної економіки (рис. 2.5), що задовольняє всіх учасників, створюючи умови для отримання публічно-управлінських послуг. На нашу думку, дисертанту слід було б детальніше охарактеризувати комунікації в рамках інформаційного та мас-медійного просторів.

5. У п. 3.2 (с. 176) автор наводить ряд можливостей використання суб'єктів системи мас-медіа з метою удосконалення процесів управління змінами. Однак, дисертант не обґрунтовує, яким чином це вплине на функціонування віртуальної інформаційної платформи у складі мас-медіа та учасників процесу змін в енергетиці країни.

Але загалом висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки результатів дисертаційної роботи Х. Гандіра та не применшують її теоретичної цінності та практичної значущості.

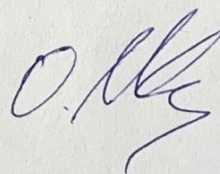
9. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам та висновкам.

Дисертаційну роботу Хатема Гандіра «Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу впливу на людські ресурси» можна визнати завершеним науковим дослідженням, в якому отримано науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною і

мають практичну цінність, та забезпечують вирішення важливої науково-практичної проблеми щодо забезпечення належного управління процесами енергетичного переходу національного господарства Алжиру на нові умови виробництва і споживання електричної енергії, які полягають у адаптації загальносвітового тренду скорочення споживання викопних енергоресурсів з поступовою заміною їх джерелами відновлюваної енергетики.

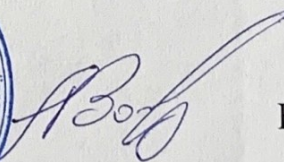
Актуальність, новизна, обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження, а також його значущість для економічної науки і практики свідчать, що дисертаційна робота повністю відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 (зі змінами). Автор роботи – Хатем Гандір заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії 073 – Менеджмент.

Офіційний опонент
професор кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-
ресторанної справи
Хмельницького національного
університету
Міністерства освіти і науки України,
доктор економічних наук, доцент

О.А. Миколюк

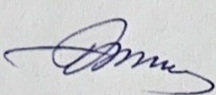
Проректор з науково-педагогічної
роботи
Хмельницького національного
університету

В.Г. Лопатовський

Відрук надіслано до секретаря ДРД 20.05.2021
12.10.2021

Табела секретаря
12.10.2021

Н.С. Палюк